

Målgrupper og trekking av utvalg

For de fleste undersøkelsene som gjennomføres på bedrekommune.no vil målgruppen være *brukerne* av de ulike tjenestene, derav navnet brukerundersøkelser. Men for enkelte undersøkelser omfatter målgruppen også andre. Innenfor pleie- og omsorg finnes det for eksempel en egen undersøkelse rettet mot de pårørende. Brukerundersøkelse for Kulturskolen gjennomføres både blant elever og foreldre/foresatte for de yngste barna. Målgruppen for KS' Innbyggerundersøkelse er alle kommunens innbyggere 18 år og over. For medarbeiderundersøkelsen vil medarbeiderne i den enkelte virksomhet/kommune være målgruppen for undersøkelsen.

I enkelte tilfeller vil det ikke være mulig å spørre alle brukerne/innbyggerne, og det vil da være aktuelt å trekke et utvalg. Hvordan man trekker et utvalg, og hvor stort det skal være henger sammen med problemstillingen, og hva man vet om populasjonen i forkant.¹ Mange tror at utvalgsstørrelsen er knyttet til populasjonsstørrelsen. Dette gjelder imidlertid kun når populasjonen er svært liten, og da bør man uansett spørre alle, dvs. hele populasjonen.

En tommelfingerregel er at man ikke bør ha færre enn 30 respondenter i utvalgene, dvs. i hver av undergruppene.² Vi vil som regel heller ikke trenge flere enn 60 respondenter. Endringene i usikkerhet er marginale dersom man har et større utvalg enn dette.

Utvalgets størrelse³

Når man snakker om *størrelsen på et utvalg* er det to forhold man må ta hensyn til:

Utvalgets størrelse etter frafall av respondenter. Dersom du ønsker et utvalg på 60 respondenter, bør du derfor sende ut spørreskjemaet til flere, fordi det er svært sjelden at man får en svarprosent på 100. Selv om man får 100 % svar, så kan det være slik at enkelte av skjemaene/svarene er mangelfulle og likevel ikke kan brukes. Det er ikke uvanlig at svarprosenten ligger på mellom 30 og 40 prosent i spørreundersøkelser. Med en forventet svarprosent på 30 må vi dermed sende ut 200 spørreskjema for å få inn svar fra 60 respondenter.⁴

---

¹ Populasjon er gruppen av enkeltindivider som vi ønsker å finne ut noe mer om (måle/analysere).

² Respondenter er de personene som vi trekker ut til å svare på undersøkelsen.

³ Her gis en kort innføring, for en grundigere gjennomgang henvises det til faglitteratur om temaet.

⁴ Utregningen er her som følger: $60/0,3=200$

Størrelsen på den minste undergruppen i utvalget. Ut fra undersøkelsens problemstilling kan det være aktuelt å se på ulike undergrupper slik som alder, geografiske områder osv. Hver slik inndeling danner undergrupper av utvalg. For at man i etterkant skal kunne trekke konklusjoner om populasjonen og si at utvalget er representativt, må hver undergruppe være trukket tilfeldig og ha en bestemt størrelse. Undergruppene kan ha ulik fordeling i populasjonen, og utvalget fra hver av gruppene kan følgelig ha ulik størrelse. Vi kan også veie resultatene i etterkant dersom vi ønsker å uttale oss om hele populasjonen.⁵

Trekking av utvalget

Først må man avklare de strategiske valgene basert på problemstilling og bruke den kunnskapen vi har om populasjonen. Er det undergrupper man skal se nærmere på, og hvis så; hvilke ulike kjennetegn skal det totale utvalget dekke?

Når dette er avklart er det viktig at valgene innenfor hver gruppe skjer *tilfeldig*. Et slikt uttrekk kan gjøres med hjelp av for eksempel SPSS, Excel. Man kan nummerere personene/innbyggerne, trekke et tilfeldig nummer og deretter gjøre uttrekk basert på et forhåndsbestemt intervall. Trekker man tallet 14, og intervallet er 5 – så trekkes nummer 19, 24, 29 osv.

Noen huskereglar ved trekking av utvalg

- Utvalgsstørrelse er ikke avhengig av populasjonsstørrelse
- Ta hensyn til frafall og undergrupper, og gjør et tilfeldig uttrekk av respondenter
- Minimum 30, maks 60 respondenter i hvert utvalg (etter ev. frafall)
- KS anbefaler at alle blir spurt dersom antall brukere er færre enn 60 personer

Frafall og «skjeve» utvalg

Hvor mange og hvem vi får svar fra har betydning for hvor sikre resultatene er. I tabellen nedenfor er det slik at resultatet (i prosent) pluss/minus feilmarginen angir et såkalt 95 % konfidensintervall. Det forstås som om at vi med 95 % sikkerhet kan si at det dekker det sanne resultatet. Dette forutsetter at målefeil og systematiske feil ikke forekommer. Hvis vi for eksempel har funnet ut at 60 pst. av utvalg på 1 000 innbyggere er fornøyd med servicekontoret i kommunen, gir dette ifølge denne tabellen en feilmargin på +/- 3 prosentpoeng.

På enkelte spørsmål kan det være mange som velger å la være å svare eller krysser av for «vet ikke». Etter at undersøkelsen er gjennomført, er det derfor viktig å se på hvor stor andel som ikke har gitt en vurdering på de ulike spørsmålene.

---

⁵ Jo større variasjon det er i populasjonen, jo flere variabler kan det være ønskelig å ta med når man gjør utvalgene. Men husk at variablene (slik som for eksempel alder, geografi) igjen har verdier (18-24 år, 25-29 år osv.). Dette skaper en ytterligere inndeling i underutvalg. Det samme gjelder dersom vi ønsker å se på forskjell i svar mellom ulike avdelinger/enheter.

Størrelsen på feilmargin i prosentpoeng						
Antall svar	95 % fornøyd	90 % fornøyd	80 % fornøyd	70 % fornøyd	60 % fornøyd	50 % fornøyd
50	+/-6	+/-8,3	+/-11,0	+/-12,7	+/-13,6	+/-13,6
100	+/-4,3	+/-5,9	+/-7,9	+/-9,0	+/-9,6	+/-9,8
200	+/-3,0	+/-4,2	+/-5,5	+/-6,4	+/-6,8	+/-6,9
400	+/-2,2	+/-3,0	+/-3,9	+/-4,5	+/-4,8	+/-4,9
500	+/-1,9	+/-2,6	+/-3,5	+/-4,0	+/-4,3	+/-4,4
600	+/-1,7	+/-2,4	+/-3,2	+/-3,7	+/-3,9	+/-4,0
1 000	+/-1,4	+/-1,9	+/-2,5	+/-2,8	+/-3,0	+/-3,1
1 500	+/-1,1	+/-1,5	+/-2,0	+/-2,3	+/-2,4	+/-2,5
2 500	+/-0,9	+/-1,2	+/-1,6	+/-1,8	+/-1,9	+/-2,0

Tips til videre lesing

Anne Vedø og Leiv Solheim:

En praktisk innføring i utvalgsplanlegging

http://www.ssb.no/emner/00/90/notat_200638/notat_200638.pdf

Bengt Swensson, Carl-Erik Särndal og Jan Wretman:

Model Assisted Survey Sampling, Springer Series in Statistics